

MAURICE GRAMMONT, PHONÉTIQUE DU GREC ANCIEN, Lyon, IAC, 1948, XX—455.

Knjigu su po piščevom rukopisu izdali P. Fouché, L. Roussel i H. Hierche, pošto je sam pisac teško oboleo i umro. Izdavači nisu vršili nikakve izmene u tekstu već su se ograničili na pregledni raspored materijala i ispravku manjih grešaka kao i na izradu indeksa. U Sadržaju nailazimo na neke nejednake i netačnosti pri navođenju strana. Dok se širi naslov koji nema pod sobom posebnog teksta na jednom mestu navodi odvojeno od podnaslova koji mu neposredno sledi, dotle se kod šireg naslova Les consonnes na strani 37 u Sadržaju strana ne beleži, mada do sledećeg podnaslova ima još 4 strana teksta. Od 166—218. provlači se kroz Sadržaj greška od jedne strane. Nasuprot ovoj nepažnji susrećemo se sa jedinstvenom preciznošću u izradi obimnog indeksa reči, koji upućuje ne samo na stranu teksta već označava i trećinu strane na kojoj se tražena reč nalazi.

U uvodnim poglavljima govori se, između ostaloga, i o poreklu grčkih dijalekata. M. Grammont računa sa prostom divergentnom evolucijom. Grčki se jezik po njegovom shvatanju odvojio oko 2000 g. pre n. e. od ostalih indoevropskih jezika i dao t. zv. „opštegrčki jezik“ (str. 9), koji se dalje razvijao u različite dijalekte uporedo sa geografskim rasprostiranjem Helena. Pisac se u tom pogledu slaže sa E. Schwyzerom (Griech. Gramm. I, 1939, 71) i A. Meilletom (Gesch. des Griech., nem. prevod H. Meltzer, Heidelberg 1920, 25), koji međutim, svaki na svoj način, ograničavaju svoju tvrdnju, E. Schwyzer time što kaže: „diese Einheit ist nicht als eine absolute zu denken“ a A. Meillet time što računa sa opštegrčkim kao dijalektom jedne grupe koji je nadvladao druge dijalekte pa možda i sasvim različite jezike. Tako A. Meillet za vreme pre ovog procesa računa sa smenjivanjem više perioda divergentne i konvergentne evolucije indoevropskih jezika, čime verovatno daje tačniju sliku no M. Grammont koji je taj razvitak u svakom slučaju prikazao odviše shematski i uprošćeno. Veliki uticaj koji su na razvoj grčkih dijalekata imali supstratni govori, čiji je indoevropski karakter utvrdio na osnovu ostataka u rečniku klasičnih jezika, pokazao je M. Budimir. On u svome radu Grci i Pelasti (posebna izdanja SAN, Beograd 1950) na osnovu podudarnosti koje grčki dijalekti pokazuju sa dogrčkim jezičkim supstratom koji predstavljaju govori indoevropskih Pelasta, i na osnovu razlika između grčkih dijalekata donosi novu podelu ovih na neajolske sa jedne strane, koji se u dvojako reflektovanju labiovelarnih guturala podudaraju sa pelastičkim⁷ govovima, i na ajolske dijalekte sa druge strane, koji labiovelarne guturale labijalizuju u svakom položaju. Na osnovu te i drugih jezičkih osobina kao i na osnovu geografskog položaja M. Budimir dolazi do zaključka da se ajolski Grci moraju smatrati poslednjim grčkim doseljenicima u balkansko-anadolski prostor. M. Grammont zanemaruje predgrčke ievr. uticaje.

U svojoj Fonetici starogrčkog jezika M. Grammont ne samo da ponekad daje čitave rečenice iz svoga obimnog Traité de phonétique (Pariz 1946⁸) i da se na nj poziva, nego u mnogome kao da pretpostavlja čitaočevo poznavanje ranijeg dela. Tako on i ovde kao i u Traitéu deli diferencijaciju od disimilacije, prihvatajući na taj način Meilletovu kritiku (MSL XII, 14) svoga rada La dissimilation consonantique dans les langues indoeuropéennes et dans les langues romanes (Dijon 1895), ali u ovoj knjizi ne definiše razliku između njih.

Novina je da pisac pojave koje u Traitéu obrađuje pod odvojenim naslovima Superposition syllabique (str. 330) i L'hapaxépie (str. 336), kako pisac naziva hapologiju, ovde spaja pod prvim (str. 382). Sličan postupak nalazimo i kod E. Schwyzer. Ovaj, pre svega, ne prihvata Meilletovo i Grammontovo razdvajanje pojava diferencijacije i disimilacije uz netačno tvrđenje (Griech. Gramm. 257) da Meillet diferencijacijom naziva slučajeve koje on sam donosi pod naslovom Dissimilatorische Lautveränderung (jer tu kod njega nalazimo, i to kao češću, i promenu koju na-

ziva Distanzdissimilation tipa κεφαλαργία < κεφαλαργία) a-disimilacijom one koje donosi pod naslovom Dissimilatorischer Lautverlust (jer Meillet uzima kao primere disimilacije prvo promene tipa *anana* > *alana*, pa onda promene koje nalazimo, kako sam kaže, „dans certains cas spéciaux“, tipa *kuning* > *kunig*). Zatim E. Schwyzer ovim pojavama kao treću vrstu disimilacije pridružuje pojave koje donosi pod naslovom (Totaler) dissimilatorischer Silbenverlust (sog. Haplologie, Silbenschichtung).

M. Grammont je u svome *Traitéu*, iz koga su preuzete rečenice u našoj knjizi u vezi sa ovom pojavom, odrekao superpoziciji slogova karakter disimilacije. S pravom, mada njegov argument nije najzgodniji. On se poziva na to da je, da bi se o disimilaciji moglo govoriti, potrebno da su nedisimilovani oblici i postojali. To nije slučaj kod t. zv. preventivne disimilacije (n. pr. raspodela sufiksa *-alis* i *-aris* u lat.) koju obrađuje u prethodnoj glavi *Traitéa* (str. 329) a kod superpozicije opet možemo računati sa ranijim postojanjem takvih „nedisimilovanih“ oblika, pošto ih nalazimo i uporedo sa superponovanim. Ipak superpoziciju slogova ne treba nazivati disimilacijom već samo one slučajeve u kojima kao rezultat procesa nalazimo dva razna glasa (κεφαλαργία, naš *poklisar* od grč. ἀποκρισιάρχος; lat. *familiaris* pored *uenalis* i *liberalis*) ili gde je njime uklonjena sličnost dvaju glasovnih skupova (δρῶφακτος, Σαπφώ pored lezb. Ψάπφα, i možda λάξ pored lat. *calx*). Superpozicija je haplologija u kojoj jedan slog vrši funkciju dvaju sličnih susednih. Razume se — nasuprot diferencijaciji (v. Meillet, MSL XII, 14) — disimilaciji, superpoziciji slogova i haplologiji zajedničko je izbegavanje ponavljanja istog artikulacionog pokreta u jednoj reči.

U svom zadnjem delu M. Grammont je, kao i u *Traitéu*, opravdano odvojio superpoziciju slogova od disimilacije. Pitanje je samo zašto nije ostao i pri svom odvajanju superpozicije i hapaksepije i to je tim nerazumljivije što na taj način ubraja među slučajeve sa superpozicijom slogova tipa κελαινεφής < κελαινο + νεφής i slučajeve gde o superpoziciji u punom smislu reči ne može biti govora kao što su slučajevi tipa ἀρῶνας: ἀνεμῶνας (Hes.) i novogrč. μεσαρία < μεσα-μεριά, τὰκλις < κατάκλις.

U vezi sa knjigom Ch. Ballya (Manuel d'accentuation grecque, Berne 1945) bilo je reči o Grammontovom shvatanju o gravisu (str. 390) kod oksitonskih reči kojima u rečenici ne sledi pauza kao znak za atoničnost. Ovde još to da je on u tome istog mišljenja kao fonolog N. S. Trubecokji koji ovu pojavu nalazi (Grundzüge der Phonologie, 1939, 190), sem u starogrčkom i jednom zapadnojapanskom dijalektu, i u slovenačkom i srpskohrvatskom jeziku. Za poslednji na osnovu primera kaže: „Somit ist der „fallende“ Akzent der serbokroatischen Schriftsprache (und zwar sowohl der kurze als der lange) nur eine kombinatorische Variante der Tonlosigkeit mit abgrenzender Funktion: er gibt an daß das betreffende Wort, auf dessen erster Silbe er ruht, mit dem vorhergehenden Wort keine engere Einheit bildet“.

Da pomenemo još da M. Grammont ponavlja svoje tumačenje imperativa ἔσθι „budi“ pomoću jedne „voyelle d'appui“ (*Traité* 361, Phon. du grec ancien 260) i da odbija tumačenje porekla prvoga α pomoću sonanta u slučajevima kao παλάμη, βάρανρον, θάνατος, κάματος (E. Schwyzer, Griech. Gramm. 343, 3). pa i ovo α smatra za „voyelle d'appui“ (str. 336).

M. Flašar, Beograd.

PAUL THIEME, STUDIEN ZUR INDOGERMANISCHEN WORTKUNDE UND RELIGIONSGESCHICHTE, Berlin 1952. *Berichte über die Verhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, philologisch-historische Klasse, Band 98, Heft 5, S. 76, 8.*

Во оваа студија Паул Тиеме дава еден нов прилог кон етимологијата и значењето на зборовите од ст. грчкиот јазик: νεκταρ, ἀμβροσία, Ἄιδης, ἑκατόμβη и εὐφώνειν.